

DÜŞTEN FETHE İSTANBUL

Editör

DR. COŞKUN YILMAZ

DÜŞTEN FETHE İSTANBUL

Üsküdar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü
Kültür Yayınları No. 28

Üsküdar Belediyesi
Hilmi Türkmen
Belediye Başkanı

Yayın Koordinatörü
Zeki Bıyık

Kapak
Özkul Eren

Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet Mazak

Tasarım
SMEY

Tashih ve Redaksiyon
Mustafa Birol Ülker
Ebubekir Al

Grafik Uygulama
Ender Boztürk

ISBN 978-605-84934-6-9
İSTANBUL, Mayıs 2015

Baskı-Cilt
İhlas Matbaacılık A.Ş.
Mahmutbey Cad. Meriç Sok. K. 1, No. 26
Şirinevler - İstanbul

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

Üsküdar Belediyesi
Hakimiyeti milliye Cd.
Atlas Çıkmazı
No: 35 Üsküdar /İSTANBUL
Tel: +90 216 5323000
Web: uskudar.bel.tr

Fethin Topları: Ateşli Silahların Gelişmesinde Sultan Fatih'in Rolü

PROF. DR. SALİM AYDÜZ*

On dördüncü asrın başlarından itibaren kullanılmaya başlanan ateşli silahlar, ancak bu yüzyılın sonlarından itibaren etkin bir savaş aracı halini almışlardır. Tespitlerimize göre ateşli silahların Osmanlılarda kullanılmaya başlanması Sultan I. Murad devrinden itibaren olmuştur. Ancak bu silahların yaygınlık kazanması ancak on beşinci yüz yılın ilk çeyreğinden itibaren gerçekleşmiştir. Kısa zamanda bu silahların önemini kavrayan Osmanlılar zamanla ve artan bir hızla çeşitli yollarla bu silahlara sahip olmaya başladılar. Başlarda ithal edilen ve kısmen savaşlarda ele geçirilen silahları kullanan Osmanlılar, zamanla kendi ateşli silah teknolojilerini geliştirmeye başlamışlar ve kendi yerli imalathanelerini açmışlardır. Sultan II. Murad döneminde artan üretim ve teknolojik faaliyetin Fatih Sultan Mehmed'in saltanatının ilk yıllarında daha da ileri bir seviyeye ulaştığı görülür. Tebliğimizde ateşli silah teknolojisinde önemli bir dönüm noktası sayılan Fatih Sultan Mehmed devrini ve Fatih Sultan Mehmed'in ateşli silahlar konusundaki rolü ele alınacaktır.

* British Muslim Heritage Centre (BMHC), Manchester

A. Edirne'deki Top Döküm Çalışmaları

On beşinci asrın başlarından itibaren gelişen top döküm çalışmaları çerçevesinde Balkanlar'daki muhtelif şehirlerde sabit ve seyyar birtakım top imalathaneleri açılmıştır. Bunlar arasında bilinen en eski sabit tophane Edirne'de Sultan II. Murad tarafından inşa edilmiştir. Bundan önce Balkanlar bölgesinde bulunan bazı kalelerin fethinden önce kale çevresinde seyyar top dökümhaneleri kurulmuştur. Edirne'deki tophanenin ne zaman kurulduğu ve ne kadar faaliyette kaldığı hususu tam olarak belirlenebilmiş değildir.¹ Ancak Fatih Sultan Mehmed'in tahta geçmesinden itibaren burada yoğun bir şekilde top dökümüne başlamıştır. Bütün planlarını İstanbul'un fethine göre yapan Fatih Sultan Mehmed, burada irili ufaklı pek çok top dökürmüştür. Dökümhanedeki işler Saruca Usta adlı topçubaşı tarafından organize edilmiş ve Fatih Sultan Mehmed tarafından da sürekli kontrol altında tutulmuştur.² Çalışmaları bizzat yakından takip eden Fatih Sultan Mehmed'in bazı topların ebatlarının ve mahiyetlerinin belirlenmesine bizzat katıldığı bilinmektedir.³

120

İstanbul'un fethi için çalışmaların yoğunlaştığı 1452 yılı yaz aylarında istediği ücreti alamadığı için Bizans İmparatorluğu'nun hizmetinden ayrılarak Fatih Sultan Mehmed'in hizmetine gelen Macar asıllı top döküm ustası Urban da, Edirne'deki top döküm faaliyetlerine iştirak etmiş ve biri burada diğeri de muhasara meydanında iki büyük çaplı topun dökümünü gerçekleştirmiştir. Fetihden sonra da Osmanlıların hizmetine devam eden Urban'ın çalışmalarının sınırlı olduğu ve Osmanlıların muhasara esnasında sahip oldukları yüz elli-iki yüz kadar topun sadece ikisinin dökümünü gerçekleştirdiği, gerek Türk gerekse Bizans kaynakları tarafından açık bir şekilde ifade edilmektedir.⁴

1 Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1940, s. 16; A. Hamdi Binark, "Fatih Sultan Mehmed'in Topları", *Motor Mecmuası*, 17 (1953), s. 14.

2 *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân* (haz. H. İnalçık-M. Oğuz), Ankara 1978, s. 47-48.

3 Donald M. Nicol, *The Last Centuries of Byzantium 1261-1453*, Cambridge 1993, s. 382.

4 Niccolo Barbaro, *Kostantiniye Muhasarası Ruznâmesi* (trc. Ş. T. Diler), İstanbul 1953, s. 64-65; Steven Runciman, *Kostantiniye Düşü* (trc. D. Türkömer), İstanbul

B. İstanbul'un Fethi ve Topun Etkisi

İstanbul'un bin yıllık surlarının büyük çaplı toplar tarafından uzun süre dövülerek fethedilmesiyle topun tarihte ilk defa çok etkili bir silah olduğu bütün dünya tarafından anlaşılmıştır. Muhasara esnasında meydana gelen önemli bir gelişme ise daha önceden de bilinen ancak fonksiyonel bir şekilde kullanılmayan havan topunun fonksiyonel bir şekilde kullanılmak üzere geliştirilmesidir. Havan topu, muhasaranın devam ettiği günlerde Haliç'te bulunan gemilerin vurulması amacıyla Fatih Sultan Mehmed tarafından yeniden dizayn edilmiş ve topçu ustaları tarafından dökülerek maksada uygun olarak ilk defa kullanılmıştır. Bir kısım tarihçilerin ileri sürdüğü gibi burada havan topunun ilk defa icadı söz konusu olmayıp ilk defa fonksiyonel bir tarzda kullanımı esastır. Öte yandan kuşatmada ilk kez kullanılan büyük çaplı muhasara topları da surların yıkılmasında etkili olmuş ve burada denenilen büyük çaplı toplar yine Fatih Sultan Mehmed döneminde daha da geliştirilerek başka muhasaralarda kullanılmıştır.⁵

C. Tophane-i Âmire ve Top Döküm Teknolojisi

121

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethinden sonra ateşli silah üretimine önem vermiş ve bu günkü Tophane semtinde bir top dökümhanesi inşa ettirmiştir. Yerli top döküm ustaları yanında az sayıda gayrimüslim top dökümcüsünün de çalıştığı bu tophane o zamana

.....
1972, s. 199-213; Chalcocodyles'ten nakleden L. G. Schlumberger, *İstanbul Muhâsarası ve Zaptı: (1453 sene-i miladiyesinde)*, İstanbul 1330, s. 90; Turgut Işıksal, *Topçuluk: XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Türklerinde*, Bitirme Tezi, 1947, İÜ Edebiyat Fakültesi, s. 25; Georgius Phrantzes, *Şehir Düştü, Bizanslı Tarihçi Francis'den İstanbul'un Fethi* (trc. Kriton Dinçmen), İstanbul 1992, s. 52; A. de Lamartine, *Osmanlı Tarihi* (trc. S. Bayram), İstanbul 1995, s. 255; İ. H. Ertaylan ise, Urban'ın topunun daha ilk atışında parçalandığını ve Urban'ı öldürdüğünü belirtir (*Fatih ve Fâtuhâtı*, İstanbul 1953, I, s. 200.); G. Agoston ise, topun çatladığını ve tamir edildiğini kabul eder ("15. Yüzyılda Batı Barut Teknolojisi ve Osmanlılar", s. 14-15); *Fatih İmareti Vakfıyesi* (haz. Osman N. Ergin), İstanbul 1945, s. 19-23; E. H. Ayverdi, "Fatih Devrinde İstanbul Mahalleleri", *Vakıflar Dergisi*, 4 (1958), s. 257.

5 "Havât toplardan ki, ejderhâ-yı âteşin-dem gibi demâdem çekilüb evc-i çarh-ı berine ağardı, felek-i bâmıdan şafak-ı şâma dek 'ale'd-devâm gökyüzünden küffâr-ı bed-girdârun başına taş yağdırdı", İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, VII, 54.

kadar inşa edilen en büyük top dökümhanesi olmuştur. Tophane-i Âmire'nin Fatih Sultan Mehmed dönemindeki faaliyetleri ve çalışmaları hakkında herhangi bir bilgi bulunmamasıyla birlikte büyük çaplı topların döküldüğü ve önemli çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu topların bir kısmı günümüze kadar ulaşmıştır.⁶

Fatih Sultan Mehmed döneminde Osmanlıların çok sayıda top imal ettikleri ve bu yüzden çok sayıda topa mâlik oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim daha 1456 yılında yapılan Belgrad muhasarasında düşmanın eline geçen topların sayısının iki yüz olduğu ve bunların tamamının düşman eline geçtiği kaynaklar tarafından ifade edilmektedir. Diğer yandan düşmanın eline geçen toplar arasında bulunan ve daha sonra Macar kralının sarayına götürülerek sergilenen toplar büyük bir ilgi merkezi haline gelmiştir. Gerek yerli gerekse yabancı kaynakların ifade ettiğine göre, Fatih Sultan Mehmed'in toplarının fevkalâde güzelliği ve büyüklüğü, Avrupa'da büyük heyecan uyandırmış ve insanlar bu topu görebilmek için muhtelif ülkelerden gelmişlerdir. Öyle anlaşılıyor ki bu topun ünü bütün Avrupa'ya yayılmıştır.⁷

Seyyar Top Dökümü

Fatih Sultan Mehmed, devletinin sınırlarını genişletmek ve hâkimiyetini arttırmak için, mahalli senyörlerin ve hanedanların sığındığı kaleleri yıkmak ve almak mecburiyetinde kaldığından dolayı, saltanatı süresince pek çok muhasara savaşı yapmak zorunda kalmıştır. Bundan dolayı onun döneminde topçuluk, bilhassa muhasara topçuluğu önemli bir şekilde gelişme kaydetmiş ve dağlık arazilerde bulunan kalelerin muhasara edilebilmeleri için tarihte eşi görülmeyen bir şekilde "seyyar top dökümü metodu"na müracaat edilmiştir. Edirne ve İstanbul'da tophane olmasına rağmen, top götürmenin müşkül

6 Salim Aydüz, *Tophane-i Amire ve Top Döküm Teknolojisi*, Ankara 2006.

7 H. Akın, "XV. Yüzyıl Lâtince Macar Kroniği Chronica Hungarorum..", s. 667-759. Fatih Sultan Mehmed'in orada bıraktığı topların bazıları İstolni Belgrad'a götürülerek kralın sarayının önüne konulmuştur. Bu toplar, 1526 yılında, Kanunî Sultan Süleyman'ın Mohaç zaferinden sonra İbrahim Paşa tarafından İstanbul'a nakledilmiştir (Solakzâde, s. 459).

olduğu bölgelerde kısa sürede seyyar top dökümhaneleri kurulmakta ve top dökümü yapılmaktaydı. Tarihçiler, Fatih'in istediği yerde top dökürdüğünü ve büyüklükleri yüzünden topları taşıyamadığı zaman, istediği yere taşıyabilmek için hemen parçalatıp yeniden dökürdüğünü veyahut iki parça halinde top dökerek naklettiğini belirtmektedirler. Seyyar top dökümhaneleri ilk defa 1422 yılında, yani Sultan II. Murad döneminde ortaya çıkmış ve daha sonra artarak devam etmiştir.⁸

Rumeli ve Balkan fütuhâtı politikası çerçevesinde, bölgeye akınlar yapmak ve buradaki kaleleri almak için sık sık muhasara savaşları yapmak zorunda kalan Fatih Sultan Mehmed'in Balkanlardaki engebeli arazi üzerinde bulunan kaleleri muhasara etmesi yüzünden, özellikle büyük çaplı muhasara toplarının onun zamanında ciddi bir gelişme gösterdiği görülür.⁹ Nitekim daha önce babasının (1449) ve komutanlarından Süleyman Paşa'nın (1474) muhasara ettiği ancak fethedemediği İşkodra Kalesi'nin 1478 yılında yapılan son muhasarasında kalenin etrafındaki tepelere top dökümhaneleri kurulmuş, bakır ve kalay gibi maddeler bölgeye develer vasıtasıyla taşınarak oluşturulan seyyar dökümhanelerde çok büyük çaplarda on bir adet top dökülmüştür. Dökülen toplar arasında bulunan ve 13 kantar (702 kg.) ağırlığında taş gülle atan bir büyük muhasara topu, Osmanlı ateşli silah teknolojisinin geldiği yüksek konumu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bu topun, topçuluk tarihinde şimdiye kadar görülen en büyük top olduğu Hammer tarafından ifade edilmektedir.¹⁰ Öte yandan bu muazzam topa 'Muhammed' ismi verilmiş ve bütün masrafları, Fatih'in eşi Mükerrreme Hatun tarafından karşılanmıştır. Bu muhasarada dökülen

8 Salim Aydüz, *Tophane-i Amire ve Top Döküm Teknolojisi*, Ankara 2006.

9 Fatih Sultan Mehmed, saltanatı boyunca mahalli senyörlerin ve hanedanların sığındığı muhkem kaleleri ve surları yıkmak zorunda kaldığı için, genellikle muhasara savaşları yapmak zorunda kalmış ve bunun için onun döneminde muhasara topları önemli bir gelişme kaydetmiştir (Halil İnalçık, "David Ayalon'un *Gunpowder and Firearms in the Mamluk Kingdom* adlı eserinin tanıtım yazısı", *TTK Belleten*, 83 (Ankara 1957), s. 504-506).

10 Joseph von Hammer, *Devlet-i Osmâniye Tarihi* (trc. Mehmed Ata), İstanbul 1332, III, 172-173.

diğer topların attığı gülle ağırlıkları da 3 kantardan 11 kantara kadar değişiklik göstermektedir.¹¹

Fatih Sultan Mehmed döneminde topların pek çoğu tunçtan yapılmıştır. Oldukça pahalı bir malzeme olan bakır ve kalayın karışımıyla elde edilen bronz toplar tabiatıyla çok masraflı olmaktadır. Ancak Osmanlılar bakırı Kastamonu'da bulunan Candaroğullarından, kalayı da Venedik'li tüccarlar vasıtasıyla ucuza temin etmekteydiler. Oysa aynı dönemde Avrupa'da toplar ucuz olduğu için genellikle demirden yapılırdı. İslâm dünyasında, kalayın fazla bulunmaması sebebiyle her türlü metal silahlar tunç yerine bakır-çinko karışımından elde edilen pirinçten yapılırken, Osmanlılar ticari yollarla kalay elde edebildikleri için silahlarını kalay-bakır karışımından oluşan tunçtan yapmışlardır.

D. Fatih Sultan Mehmed'in Ateşli Silahlara İlgisi

124

Fatih Sultan Mehmed'in ateşli silahlara olan ilgisinin oldukça genç yaşlarında iken başladığı zikredilecek olan hadiselerden anlaşılabilir. Nitekim onun birinci saltanatından sonra tahta ikinci defa geçen ve Kosova'da (1448) düşman ordusunu bozguna uğratan babası Sultan II. Murad savaştan sonra ganimet olarak ele geçen ateşli silahları kendisine getiren Şahin Paşa'ya: "...güzel tedbir eyledin ki, Padişah'a (II. Mehmed) armağan gerektir, zira biz bu gazâyâ oğlum padişahın niyyetine eylemiş idik. İmdi âna biraz hedâyâ gerektir ki ânın gönlü şâd ola..." diyerek onun bu ilgisine dikkat çekmiştir.¹² Öte yandan İstanbul'un muhasarası esnasında kendisi tarafından tasarlanan havan topunun ve diğer topların teknik çizim ve tasarımları bizzat kendisi tarafından yapılmıştır.

Fatih Sultan Mehmed'in ateşli silahlara olan ilgisi Avrupa devletleri tarafından da bilinmekteydi. Nitekim, bu konuda Avrupa'da yazılan ilk eser olan Venedikli Robertis Valturius'in (1413-1484) *De*

11 Hammer, gös. yer.

12 *Gazavât-ı Sultân Murâd*, s. 67-68.

re militari'si (Verona 1472) basıldıktan hemen sonra Rimini lordu S. Padolfo Malatesta (1417-1468) tarafından Fatih Sultan Mehmed'e hediye edilmiştir.¹³ Eserin Fatih Sultan Mehmed'e gönderilmesi ve ithaf edilmesi, Fatih'in ateşli silahlara ve askeri teknolojiye verdiği değerin, yabancılarca da bilindiğini açıkça göstermesi açısından dikkat çekmektedir.¹⁴

E. Bu Dönemde Yapılan Topların Özellikleri

Fatih Sultan Mehmed dönemi hemen hemen bütün askerî tarihçiler tarafından topçuluk açısından önemli bir dönem olarak görülmektedir. Bu durum, öncelikle padişahın topçuluğa verdiği değer ve bu bağlamda top dökücü ustalarını iyi bir şekilde istihdam etmesiyle ortaya çıkmıştır. Yerli ve yabancı bu dönemde çok sayıda top ustasıyla teknisyeni onun hizmetine girmiş, bu sayede top dökümünde ve kullanılmasında ciddi gelişmeler sağlanmıştır. Özellikle metallerin ergitilmesinde Osmanlıların geliştirdiği sistem, dökümcülük açısından yeni bir gelişme olarak meydana çıkmıştır. Bu yeni teknolojinin, kısa bir süre içinde Avrupa'ya taşındığı ve bu transferde, Fatih Sultan Mehmed'in hizmetinde bulunmuş Avrupalı bir ustanın vesile olduğunu Joseph Needham ifade etmektedir. Needham, Fatih'in hizmetinden ayrıldıktan sonra XV. yüzyılın sonlarında Frankfurt'a dönen Nuremberg'li Jörg adlı bir top dökücüsünün, metal ve ateşi birbirine temas ettirmeksizin metal ergiten bir ocak yaptığını ve bu tekniği İstanbul'da dolayısıyla Tophane-i Âmire'de öğrendiğini belirtmektedir. Bu şekilde metal ergiten fırınların Kritovulos'un ifadelerinde de yer aldığı göz önüne alındığında, Osmanlıların İstanbul'un fethinden önce de bu tekniği kullanmakta oldukları anlaşılmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla, döküm teknolojisiyle mekanik çekiç alanında, XVI. yüzyılın

.....
13 TSMK, Hazine 2699. Saray kitaplarının Yıldız Kitaplığı'na aktarılırken bu kitap da diğerleri gibi kırmızı cilt beziyle ciltlenmiş ve üzerine "Zü'l-vecheyn Kütüphânesi Hümâyûnu" yazılmıştır.

14 Eser daha sonra 1483 yılında genişletilerek P. Ramusio tarafından tekrar neşredilmiştir. Aynı sene İtalyancaya çevrilmiş ve basılmıştır. Başka bir tercümesi ise Venedik'te 1493'te, Fransızca çevirisi 1554'te yayınlanmıştır.

sonuna kadar süren Osmanlı üstünlüğünün temelleri XV. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir.¹⁵

Fatih Sultan Mehmed dönemi Osmanlı tunç top dökümcülüğü ciddi bir gelişme dönemi yaşamıştır. Bir taraftan iki parçadan oluşan büyük tunç muhasara topları, ilk defa bu dönemde yapılırken bir taraftan da çok uzun ve ağır muhasara topları yapılmıştır. Bu dönemde yapılan büyük toplar daha sonra parçalanarak küçük toplar halinde yeniden dökülmüştür. Meselâ, Fatih Sultan Mehmed'in İskenderiye muhasarası (1478) için döküldüğü 11 adet büyük çaplı muhasara toplarından birisi, yaklaşık yüz sene sonra, 978 (1570) yılında çok büyük olduğu için parçalanmış ve bu toptan üç tane 18, 16, 14 vukiyeye çaplarında üç yeni top dökülmüştür. Daha önce muhasarada kullanılmak üzere yapılan bu top muhtemelen meydan savaşlarında kullanılmak üzere yeniden dökülmüştür.¹⁶

F. Günümüze Ulaşan Toplar

Fatih Sultan Mehmed devrinde yapılan topların pek çoğunun büyük çaplı muhasara topları olduğu daha önce ifade edilmişti. Daha sonraki yüzyıllarda muhasara savaşları yerlerini büyük ölçüde meydan savaşlarına bırakmış ve bu sebeple muhasara toplarının önemi azalmıştır. Ayrıca barut sarfiyatı çok olan ve hantallığı sebebiyle taşınması büyük sıkıntılara sebebiyet veren bu toplar, daha sonraki yüzyıllarda parçalanmış ve daha küçük toplar yapılmak üzere eritilmiştir. Bu sebeple bu dönemden günümüze çok az sayıda top ulaşmıştır. Yapılan çalışmalara

15 Babinger, *Mehmed the Conqueror*, s. 138-139, 335, 396-397; V. J. Parry, "Barud", *Et*, I, 1062; Agoston, "Ottoman Artillery..", s. 28-29; S. Yerasimos, *Les Voyageurs Dans L'Empire Ottoman*, Ankara 1991, s. 111; Feridun Dirimtekin, "Belgrad'ın İki Muhâsarası", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, sayı: 2 (1956), s. 61. Jörg'ün *Geschicht von der Türckey* adlı bir kitabı bulunmaktadır. Eser ilk defa 1482-1483 yılları civarında Almanya'da Memmingen'de basılmış olup 1456-1480 yılları arasındaki olayları anlatmaktadır (A. Vasiliev, "Jörg of Nuremberg, A Writer Contemporary with the Fall of Constantinople (1453)", *Byzantion* 10 (1935), s. 205-209).

16 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mühimme Defteri*, nr. 14, s. 647-648/937, 8 B 978 (7 Aralık 1570).

göre Fatih Sultan Mehmed devrinden bu güne ulaşan topların sayısının altı olduğu görülür. Bunların birisi iki parçalı bir top olup aşağıda bahsedileceği gibi yurt dışındadır. Kalan beş toptan dördü hemen hemen bir birinin aynıdır. Son bir top ise Askeri Müze bahçesinde olup günümüze ulaşan Osmanlı topları arasında en dikkat çekenlerinden birisidir. O dönemden günümüze ulaşan toplar şunlardır.

Bir Teknoloji Harikası: İki Parçadan Oluşan Vidalı Muhasara Topu

Uzun bir süre Londra'daki Tower of London Müzesi'nde sergilenen ve iki ayrı parçadan oluşan bu top, yakın bir zamanda Portsmouth'taki Fort Nelson Müzesi'ne nakledilmiştir. Üzerinde bulunan kitabeye göre, top Receb 868 (Mart 1464) yılında Kemine Ali adlı bir top döküm ustası tarafından dökülmüştür. 1807 yılında Çanakkale Boğazı'nı geçmeye çalışan İngiliz Sir John Ducks Worth'un kumandasındaki donanmaya ait gemilere zarar veren ve bu esnada Kilidbahir kalesinde bulunan bu topun elde edilmesi için İngilizler Osmanlı Devleti'yle uzun süren bir diplomatik mücadeleye girişmişlerdir. Kırım Savaşı (1856) vesilesiyle Çanakkale'ye gelen İngiliz General J. H. Lefroy, bu topun alınabilmesi maksadıyla giriştiği diplomatik faaliyetlerin sonuçsuz kalması üzerine sonunda bu top için Bab-ı Âli'ye 1600 sterlin ücret ödemeyi teklif etmiştir. Ancak bu teklif de kabul edilmemiştir. Lefroy bunun üzerine İstanbul'daki elçi Mr. Kalvert'i araya sokarak topu alma mücadelesini sürdürmüştür. Top, Lefroy'un uzun ve maceralı mücadelesinden sonra nihayet, Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahatinden bir sene sonra, 1868 yılında İngiltere'ye hediye olarak gönderilmek üzere Çanakkale'den alınmış ve Londra'ya götürülerek müzeye konulmuştur. Altmış senelik bir mücadeleden sonra birden bire İngilizlere verilen bu topun alınması maksadıyla, Kraliçe Victoria'nın Sultan Abdülaziz'e bizzat teklifte bulunduğu ifade edilmektedir. Nitekim Ffoulkes bu teklifin "Avrupa'nın bu en önemli topunun" elde edilebilmesi için yapıldığını ifade eder.¹⁷

.....
17 J. H. Lefroy, "the Great Cannon of Muhammad II (A.D. 1464)", *the Archaeological Journal*, 25 (1868), s. 263-264; C. Ffoulkes, "the 'Dardanelles' Gun at the Tower", *the Antiquaries Journal*, 25 (Aralık 1929), s. 217-227.

Topun üzerinde üç ayrı satırda yazılmış bir kitâbe yer almaktadır. Ortasından iki parçaya ayrılabilen bu top, iki parçadan oluşmakta ve gülle yoluyla barut haznesi ayrı ayrı parçalardan oluşmaktadır. Kullanılacağı yere ayrı ayrı parçalar halinde taşınan bu top, kullanılacağı yerde tekrar vidalanarak kullanılırdı. Topun dış yüzeyinde takviye çemberleri bulunmaktadır. Bazı çemberler geniş olup, stilize edilmiş yaprak motifleriyle süslenmiştir. Barut haznesi üzerinde üç, namlu üzerinde ise beş adet ince takviye çemberi bulunmaktadır. Her iki parçanın hem başında hem de sonunda küp şeklinde manevra boşlukları bulunmaktadır. Topun üzerinde muylu ve taşıma halkası bulunmadığı gibi kundak dişi de yoktur. 18 ton ağırlığındaki bu topun toplam uzunluğu 523 cm., çapı ise 63,5 cm.'dir. Namlu kısmının uzunluğu 315 cm., barut haznesinin ise vida kısmı hariç 208 cm.'dir. Barut haznesinin çapı ise 24,8 cm.'dir. Topun içindeki kalay miktarı % 10,2 bakır miktarı ise % 89,8 oranındadır. Çağına göre fevkalâde bir silah sayılan iki parçalı topların, hiç bir zaman Avrupa'da yapılamadığı bilinmektedir.

128

Diğer Toplar

İstanbul'da çap ve uzunluk ölçüleri birbirine yakın olan dört top bulunmaktadır. Bunların birisi Askeri Müze'de ikisi Rumeli Hisarı önünde, birisi de Eyüp Sultan semtindedir. Birbirine yapı olarak çok benzeyen, muhtemelen benzer kalıplar kullanılarak tunçtan imal edilmiş olan topların üzerinde herhangi bir yazı ve tarih bulunmamasına rağmen, yapılarının özelliklerinden Fatih Sultan Mehmed döneminde yapıldıkları kabul edilmektedir. Toplar muhtemelen bir sefer esnasında, alelacele ve seri olarak dökülmüştür. Bu sebeple pek fazla sanatsal özellik taşımazlar. Topların üzerinde derin bir şekilde kazınmış nişan çizgileri bulunmaktadır. İstanbul'da bulunan bu topların bir benzeri de İtalya'nın Toronto şehrinde bulunan Askeri Müze'de (Museo Storico Nazionale di Artiglieria) sergilenmektedir. Söz konusu top da aynı seriden olup benzer ölçülerdedir.¹⁸

18 http://de.wikipedia.org/wiki/Artilleriemuseum_Turin 23 Haziran 2014.

Askerî Müze bahçesinde bulunan topun ağırlığı 15 ton, çapı 63 cm., boyu 424 cm.'dir. Top tek parça halinde dökülmüştür. Gülle ağırlığı 285 kg. olan bu topun, beş kantar taş gülle atan bir şayka olduğu anlaşılır. Rumeli Hisarı önünde bulunan toplardan birisinin çapı 68 cm., boyu ise 427 cm; diğerinin çapı 66 cm., 423 cm.'dir. Eyüp'te bulunan topun çapı ise 74 cm., boyu 432 cm olup tam ortasında desenli bir kemer bulunur.

Süslü/Desenli Top

Askerî Müze bahçesinde bulunan ve Fatih Sultan Mehmed dönemine ait olduğu anlaşılan bir diğer top ise, dış yüzey üzeri rölyefli çok güzel figürlerle desenli olup, büyük bir itinayla dökülmüştür. XV. asır toplarına göre, Londra'daki toptan sonra en dikkat çekici top bu olmalıdır. Bu topun üzerinde yapıldığı dönemi belirten herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Namlu ucu çevresinde bir çember halinde tam olarak okunamayan bir yazı vardır. Ustasının ismi ve diğer top- ların üzerinde bulunan teknik bilgiler yoktur. Topun boyu 346 cm., çapı ise 37 cm.'dir. 11 ton ağırlığındaki bu topun gülle ağırlığı 218 kg. olup, 4 kantar taş gülle atan şayka topu olduğu anlaşılmaktadır. Namlu ucunun her iki tarafında iki adet demirden yapılmış taşıma halkası, arka tarafında da yine iki tarafında tunç manevra dişleri bulunmaktadır. Fatih dönemi toplarının pek çoğunda da olduğu gibi top, içten ve dıştan iki kademelidir. Barut haznesi kısmı, namluya göre daha ince olup, çapı 18 cm.'dir. Gülle yolu uzunluğu 165 cm., barut haznesi uzunluğu ise 170 cm.'dir. Namlu ucu iki kademeli olarak yapılmıştır. Namlu ucunun çapı dıştan dışa 74 cm.'dir. Topun çevresi hayli yoğun bir şekilde geometrik ve bitkisel motifleriyle zenginleştirilmiştir. Üzerinde yirmi tane çember halinde süslemeler vardır. Bu süsleme çemberlerinin motiflerinin on sekizi birbirinden farklıdır. Top, askerî tarih yanında, sanat tarihi açısından da büyük bir önem arz etmektedir.

Falya deliği, topun arka tarafından 30 cm. daha içeride olup deliğinin olduğu yerde çok güzel bir çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçeğin ortası falya deliği olacak şekilde tasarlanmış ve neredeyse hiç

yıpranmamıştır. Bu kısmın dikkatli bir şekilde incelenmesi sonucunda, topun az kullanılmış olduğu kanaatine varılabilir ki bu da, 1456 yılında Belgrad seferinde kullanılan ve daha sonra orada bırakılan bir topun bu top olduğuna işaret edebilir. Daha önce de zikredildiği gibi Fatih Sultan Mehmed'in Belgrad seferi muvaffakiyetsizlikle sonuçlanmış ve aralarında çok kıymetli bir kaç topun da bulunduğu iki yüz top orada terk edilmiştir. Bu toplardan iki tanesi, Macar krallarının Budin'de bulunan sarayının önüne getirilerek halka teşhir edilmek üzere konulmuştur.¹⁹ Uzun bir süre burada kalan toplar, Kanunî Sultan Süleyman'ın 1526 yılındaki Mohaç savaşından sonra Budin şehrinin alınmasıyla tekrar ele geçirilmiş ve İstanbul'a getirilmiştir.

Netice

Yukarıda anlatılan noktalardan hareketle Fatih Sultan Mehmed devrinin Osmanlı ateşli silah teknolojisi açısından oldukça mühim yer tuttuğunu ifade edebiliriz. Ateşli silah teknolojisinin hızla gelişmesi yanında bunları kullanacak grupların süratle teşkilatlandırılması ve öte yandan Tophane adı verilen top imalathanelerinin açılması gibi faaliyetler bu dönemin dikkate değer özellikleridir. Bütün bu gelişmelerin ötesinde Osmanlı Devleti'ni büyük ölçüde örgütleyen Fatih Sultan Mehmed'in şahsiyetini görmemek ve takdir etmemek elbette mümkün değildir.

.....
19 M. Cavid Baysun, "Budin", *MEB İslam Ansiklopedisi*, II, 749.